

FÓKUSZBAN A KOMPETENCIÁK: FORDÍTÁS, UTÓSZERKESZTÉS ÉS LEKTORÁLÁS

FOCUS ON COMPETENCIES: TRANSLATION, POST-EDITING AND REVISION

Sulyok Kamilla

sulyok.kamilla@gmail.com

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola, Fordítástudományi Doktori Program

<https://orcid.org/0009-0008-9212-8832>

KIVONAT

Napjainkra számos fordítói és lektori kompetenciamodell látott napvilágot, valamint a gépi fordítás térnyerésének köszönhetően utószerveztői kompetenciamodellek is születnek (Rico & Torrejón, 2012; Nitzke et al., 2019). Korábbi felmérések szerint (Hunnect, 2021; Sulyok, 2023) a kutatók és a gyakorló szakemberek úgy vélik, hogy a fordítási, az utószerveztési és a lektorálási kompetencia átfedésben van egymással, ugyanakkor empirikus adatokkal ez az álláspont még nincs alátámasztva. A jelen kutatással ezt az űrt kívántam szűkíteni, és arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a fordítási, az utószerveztési és a lektorálási kompetencia párhuzamos fejlődést mutat-e. A kutatásban első- és másodéves fordító és tolmács mesterszakos hallgatók, valamint gyakorló fordítók fentnevezett kompetenciáit hasonlítottam össze angol–magyar nyelvírásban. Az értékelés alapján az az óvatos következtetés vonható le, hogy a vizsgált kompetenciák nem párhuzamos fejlődést mutatnak, emellett a résztvevők zömének a lektorálási kompetenciája erősebbnek mutatkozik az utószerveztési kompetenciájánál. A tanulmány eredményei hozzájárulhatnak a fordító- és tolmácsképzések továbbfejlesztéséhez, valamint közvetetten jobb minőségű szövegek születését is elősegíthetik – legyen szó fordításról, utószerveztésről vagy lektorálásról.

KULCSSZAVAK:

fordítási kompetencia, utószerveztési kompetencia, lektorálási kompetencia, hibatipológiai elemzés, minőségértékelés

ABSTRACT

With constant development in the field of translation studies newer and newer translation competence models, revision competence models and post-editing competence models are being published (Rico & Torrejón, 2012; Nitzke et al., 2019). Having compared a number of these three types of models we concluded that researchers consider translation, revision and post-editing competences being overlapping categories. The results of previous research (Hunnekt, 2021; Sulyok, 2023) has shown that professionals share researchers' opinion, although this view has not yet been backed up by empirical data. Therefore, this paper seeks to reduce this research gap: it aims to explore whether translation, post-editing, and revision competences show parallel development. In order to get insights into the realities of these competences we compared the aforementioned competencies of three categories of participants: first-year and second-year translation master's students and professional translators, in the English–Hungarian language pair. It is crucial to highlight that no general conclusions can be drawn from our results due to the limited number of participants and the size of the corpus. However, they made it possible to identify certain trends which should nevertheless later be verified by further research. The results of our paper show that the examined competencies do not show parallel development. It is also concluded that most participants' revision competence is more advanced than their post-editing competence. The insights gained from this study can contribute to the further development of translator and interpreter training programmes, and might also indirectly contribute to high-quality texts – be it the result of translation, post-editing or revision.

KEYWORDS:

translation competence, post-editing competence, revision competence, error classification analysis, quality assessment

BEVEZETÉS

Napjainkban számos olyan fordítástudományi kutatás látott már napvilágot, amely a nyelvi közvetítést hivatásul választó szakemberek különböző kompetenciáiról (pl. EMT, 2017; EMT, 2022; eTransFair, 2018) szól, majd később, a lektorálástudomány elterjedésével megjelentek kutatások a lektorálási kompetenciáról (pl. Horváth, 2009; Robin, 2018; 2022; Robert et al., 2017), azután pedig az utószerkesztés térnyerésével a vonatkozó kutatások is elindultak (pl. Nitzke et al., 2019; Rico & Torrejón, 2012). Egyelőre azonban tisztázatlan a fordítási, az utószerkesztési és a lektorálási kompetencia egymáshoz való viszonya. Mostanáig nem sikerült kutatással alátámasztani, hogy a jó lektor szükségszerűen jó fordító is, vagy hogy aki jól tud fordítani, az éppúgy jeleskedik az utószerkesztésben is, bár a kérdés több korábbi tanulmányban is felmerült (Hansen, 2008; Robin, 2022).

Továbbra is nyitott a kérdés tehát, hogy a fordítási kompetencia szükséges-e a sikeres lektoráláshoz és utószerkesztéshez. Tanulmányomban ezt az űrt igyekszem szűkíteni, mégpedig elsőéves és másodéves fordító és tolmács mesterszakos hallgatók, valamint gyakorló nyelvi közvetítők bevonásával végzett kutatásom eredményeinek ismertetése által. Kutatásom során

a résztvevők fordítási, utószerkesztési és lektorálási kompetenciáját hasonlítottam össze angol–magyar nyelvirányban, társadalomtudományi témájú szövegek minőségértékelésével. E dolgozat keretei nem teszik lehetővé a kérdés teljes körű vizsgálatát, csupán betekintést nyerhetünk a választott vizsgálati módszerrel való kutatás első eredményeibe, óvatos következtetéseket levonva, amelyeket további, nagyobb mintával végzett kutatás eredményeivel lehet a későbbiekben igazolni vagy megcáfolni.

MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS ÉS SZAKFORDÍTÁS

A minőség, akárcsak más szakterületek esetén, a fordításoknál is vitathatatlanul fontos tényező. Mára több minőségbiztosítási szabvány is napvilágot látott (ISO 9001, EN 15038, ISO 17100, ISO 5060). Míg az ISO 9001:1987 általános minőségirányítási szabvány (nem specifikusan a fordítási szolgáltatásokra szabott), az európai EN 15038 fókuszra már szűkebb, kifejezetten a fordítási szolgáltatásokról szól, annak különféle aspektusait szabályozva – így például a minőségbiztosítást, valamint magát a fordítási folyamatot, amelynek kötelező részeként említi a célnyelvi szöveg fordítótól eltérő személy általi ellenőrzését és javítását. A lektor szerepköre ezáltal tehát a szabványba is van foglalva.

Ezt később az ISO 17100:2015 szabvány váltotta fel, amely lépésről lépésre ismerteti a fordítási folyamat elemeit, és amely szerint a lektorálás a fordítás alapvető minőségbiztosítási eszköze. A szabványban foglaltak tükrében a lektornak a fordítóhoz hasonló szakmai kompetenciával és képzéssel, valamint fordítási és/vagy lektorálási tapasztalattal kell rendelkeznie.

Később az utószerkesztés mint fordítási szolgáltatás elterjedése szükségessé tette a vonatkozó szabályozás megjelenését is, ennek eredményeként látott napvilágot az ISO 18587:2017 szabvány, amely kifejezetten az utószerkesztés szabványosítását hivatott végezni. A 2017-es szabvány meghatározása szerint az utószerkesztés nem más, mint a gépi fordítás kimenetének szerkesztése és javítása. Fontos megjegyeznünk, hogy a szabvány nem teszi kötelezővé az utószerkesztett szöveg ellenőrzését és javítását, noha a kutatók ezt az utószerkesztési folyamat fontos lépésének tekintenék (ld. pl. Olgyay-Fekete et al., 2024; Eszenyi & Robin, 2024). A szabvány emellett a hatékonyság növeléséről és a szűkebb időkeretről mint az utószerkesztést indokló tényezőkről tesz említést, és olyan kritériumokat állít, mint például a tipikus gépi fordítási hibák ismerete vagy éppen egy elismert intézményben végzett, jelentős részben fordítási modulokat tartalmazó képzésről szóló diploma megléte.

Ami az utószerkesztés tudományban betöltött szerepét illeti, a nyelvi közvetítői iparban való megjelenése és térnyerése magától értetődően eredményezte a vonatkozó kutatások megjelenését is. Nem csupán a fordítóipar szerves része lett (Nitzke et al., 2019), de az is egyre jellemzőbb, hogy a minőségbiztosítási eljárások oktatását a képzőintézmények oktatási programjaik részévé teszik (do Carmo & Moorkens, 2020; Robin, 2022). Többen (pl. do Carmo & Moorkens, 2020; Teixeira, 2020) úgy vélik, hogy az utószerkesztés a fordító feladatkörét bővíti, és valójában csak az ő munkáját segítő újabb eszközről beszélhetünk, és amint az Eszenyi és Robin (2024) kutatásából kiderül, az Európai Bizottság magyar fordítói is ezen az állásponton vannak. Szlávik (2022)

pedig amellezt érvel, hogy az utószekesztés tulajdonképpen egy – a fordítástól és a lektorálás-tól elkülönülő elem a fordítási folyamatban –, illetve „hogy minél gyengébb minőségű a nyers gépi fordítás, annál inkább megjelennek a fordításra jellemző tulajdonságok az utószekesztésben, továbbá minél jobb minőségű a nyers gépi fordítás, annál inkább a lektorálás jellemzői dominálhatnak” (2022: 100). Koponen (2015) a maga részéről úgy véli – minthogy az utószekesztés mind a fordítástól, mind a lektorálástól eltér egyes aspektusaiban –, hogy beszélhetünk utószekesztés-specifikus kompetenciákról; Robert és munkatársai (2022) azzal a felvetéssel élnek, hogy az utószekesztés közelebb áll a lektoráláshoz, mint a fordításhoz, minthogy előbbi két-tőnek közös tulajdonsága, hogy tárgyük egy már létező célnyelvi szöveg, amellyel dolgozni lehet, míg a fordítás során ennek megalkotása a fordítóra vár. Továbbá meg kell jegyeznünk, hogy a szabványok és jogisabályozások (pl. 7/1986. (VI. 26.) MM rendelet) jellemzően azon a feltételezésen alapulnak, hogy a lektor rendelkezik fordítói kompetenciával.

Itt kell megemlítenünk, hogy a gyakorlat szerint kevés, önmagát kifejezetten lektornak valló és kizárólag lektori tevékenységre vonatkozó megbízást vállaló szakember van; jellemzően inkább nyelvi közvetítőkről beszélhetünk, akiknek a kezében összpontosulnak a fordítási és a lektorálási megbízások – immáron az utószekesztési tevékenységekkel kiegészülve (Hunnect, 2021; Sulyok, 2023; Olgyay-Fekete & Robin, 2025; Robin et al., 2025a; Robin et al., 2025b). Akár a fordító, akár a lektor szerepéhez véljük közelebb állónak az utószekesztőt, az egyre egyértelműbbnek látszik, hogy az utószekesztés napjaink megkerülhetetlen témája (ld. ELIS, 2026) – bárhol képzeljük is el a helyét a fordítási folyamatban. Az ELIS 2026-os felméréséből az is kiderül, hogy az automatizált fordítás minőségét – legyen szó gépi vagy mesterséges intelligencia bevonásával készült fordításról – lényegesen kevesebb gyakorló szakember értékeli magasnak, mint korábban; valamint, hogy az egyes piaci szereplők eltérő véleménynel vannak arról, hogy a gépi fordítás és/vagy a mesterséges intelligencia bevonásával készült fordítás várhatóan mikor éri el a humán fordítás minőségének szintjét.

KOMPETENCIAMODELLEK

A fordítói kompetencia mibenléte több évtizede foglalkoztatja a fordítástudományi kutatókat, később pedig a lektorálás, valamint az utószekesztés elterjedésével megjelentek a vonatkozó modellek is. A leggyakrabban hivatkozott fordítói kompetenciamodellek (EMT 2017, 2022; eTransFair, 2018) magukban foglalják az utószekesztést és/vagy a lektorálást. A European Masters in Translation (EMT) hálózat legutóbb 2022-ben frissített fordítói modelljében – ahol a gépi fordítás (MT) kiemelt helyet kapott a technológiai kompetencia részeként – a fordítási kompetencia leírásában egyaránt megjelenik az utószekesztési kompetencia és a lektorálási kompetencia. Az eTransFair (2018) modelljében külön kompetenciaelemként jelenik meg a lektori kompetencia, azonban az utószekesztési kompetenciának nem jutott hely, „mivel a gépi fordítás még nem jelent meg a fordítók napi munkájában” (Szabó, 2024).

Rico és Torrejón (2012) utószekesztői kompetenciamodellje a nyelvi kompetenciákon belül tesz említést a fordítási kompetenciáról; míg Nitzke és munkatársai (2019) kompetenciamodell-

jének középpontjában négy fő kompetencia helyezkedik el, nyolc alkompetenciával körülvéve. A modellből jól kirajzolódik, hogy a fordítási, a lektorálási és az utószerkesztési kompetencia egyaránt helyt kapott benne, illetve külön tesznek említést a gépi fordítási kompetenciáról (MT competence) és az utószerkesztési kompetenciáról (postediting competence). A kompetenciamodelben tehát mindhárom általam vizsgált kompetencia helyt kapott.

Hansen (2008) fordítói kompetenciamodelje mellett egy lektori kompetenciamodelt közöl, amelyből jól látszik, hogy alapvetően különálló kompetenciáknak véli a fordító és a lektor kompetenciáit, amelyek között azonban átfedések is vannak. A lektori és a fordítói kompetenciát szintén egymásba olvadó kategóriáknak vélő Horváth (2009) Hansenhez hasonlóan kísérletet tesz a lektori kompetencia meghatározására. Lektori modelljében öt lektorálás-specifikus alkompetenciát azonosít (amelioratív, evaluatív, fordítói, komparatív-kontrasztív, korrektív). Robin (2014, 2017) Horváth modelljét továbbgondolva további négy alkompetenciával egészíti ki azt: nyelvi, diagnosztikai, döntéshozatali és interperszonális kompetenciával. Később pedig újabb kompetenciamodelt közöl (Robin, 2022), amelybe a lektorálás folyamatlépéseit és a lektori alkompetenciákat egymást világosan követő és támogató egységekbe rendezi, lekövetve ezzel a lektorálás pontos folyamatát. Az újragondolt modellbe a Horváth által azonosított kompetenciák mellett a következőket foglalja: analitikus, diagnosztikus, döntéshozatali és interperszonális alkompetencia. Ezenfelül meg kell még említenünk az Antwerpeni Egyetem TricS Kutatócsoportját is (Robert et al., 2017), akik lektori kompetenciamodelljükben utalást tesznek a fordítási kompetenciára az instrumentális és kutatási alkompetencia leírásában, tehát maguk is úgy vélik, hogy a lektor fordítási kompetenciával is bír.

Ami a hazai gyakorló fordítók véleményét illeti, a – többek között ebben a – kérdésben végzett kérdőíves felméréséből kiderül, hogy ők jellemzően úgy gondolják, „a sikeres utószerkesztéshez és a sikeres lektoráláshoz egyaránt szükséges fordítói kompetencia, valamint hogy az utószerkesztett szöveget lektorálni is szükséges” (Sulyok, 2023: 50). Nagyobb részük egyetért a fordítói, az utószerkesztői és a lektori kompetencia között átfedést feltételező kutatókkal, és ők is úgy vélik, az utószerkesztésnek vannak önálló alkompetenciái is.

Összességében elmondható tehát, hogy a kutatók és a gyakorló szakemberek egyaránt jellemzően úgy vélik, hogy az egyes kompetenciák átfedésben vannak egymással, arról azonban nem áll rendelkezésünkre empirikus kutatási adat, hogy a vizsgált kompetenciák hogyan fejlődnek egymáshoz képest; párhuzamos fejlődést mutatnak-e. Kutatásom célja pontosabb képet alkotni minderről.

A KUTATÁS BEMUTATÁSA

A jelen pilotkutatás arra a kérdésre keresi a választ, hogyan viszonyul egymáshoz képest a fordítási, az utószerkesztési és a lektorálási kompetencia. Ennek megválaszolásához két alkérdést foglalmaztam meg:

- 1) Milyen eltéréseket mutat a nyelvi szakemberek fordítási, utószerkesztési és lektorálási kompetenciája? Azonos mértékben fejlődnek-e?
- 2) Hogyan fejlődik egymáshoz képest a hallgatók és a gyakorló szakemberek fordítási, lektorálási és utószerkesztési kompetenciája?

Manuális hibatipológiai szövegelemzésen alapuló kutatásom célja volt ezen felül a kiválasztott módszerek tesztelése is.

A KUTATÁS RÉSZTVEVŐI ÉS KORPUSZA

A jelen pilotkutatásban elsőéves fordító és tolmács mesterszakos hallgatók (MA1), másodéves fordító és tolmács mesterszakos hallgatók (MA2), valamint gyakorló szakemberek (SZE) vettek részt: mindhárom csoportban három-három, összesen tehát kilenc fő. Makkos és Robin (2012) kutatásához hasonlóan a jelen kutatásban is a résztvevők szövegprodukciónak elemzésével vetem össze a kompetenciájukat a képzés elején, közben és után. Az elemzés során a szövegekben előforduló hibákat azonosítva vontam le következtetéseket a résztvevők kompetenciáiról (vö. Orozco & Hurtado Albir, 2002).

A kutatás korpuszát egy fordításra (385 szó terjedelmű), egy utószerkesztésre (377 szó terjedelmű) és egy lektorálásra (344 szó terjedelmű) szánt angol forrásnyelvű, társadalomtudományi témájú szöveg magyar fordításai, utószerkesztett gépi fordításai, valamint lektorált magyar fordításai alkották. Az utószerkesztésre kiadott magyar szöveg 104 (súlyozott értékű) hibát, míg a lektorálásra kiadott magyar szöveg 169 (súlyozott értékű) hibát tartalmazott. A szövegek az Eötvös Loránd Tudományegyetem korábbi országos szakfordítói, illetve szakfordító-lektori vizsgaszövegei közül kerültek ki. Fontos megjegyezni, hogy az ELTE jelenleg nem kínál utószerkesztői szakvizsgát, így az utószerkesztésre szánt magyar szöveg egy korábbi szakfordítói szöveg felhasználásával készült, mégpedig a DeepL fordítómotor használatával. Valamennyi résztvevő – mindhárom kategóriában (MA1, MA2, SZE) 3-3 személy – egy szöveg fordítását, egy utószerkesztését és egy lektorálását végezte (ami résztvevőnként ~1106 szó terjedelmű szöveget jelent), az elemzést tehát összesen ~9954 szó terjedelmű szövegen végeztem, lásd alább, az 1. táblázatban.

1. táblázat

A korpusz mérete: kiadott és visszakapott szövegek

	kiadott	visszakapott		
		MA1	MA2	SZE
fordítás	385 szó	1155 szó	1155 szó	1155 szó
utószerkesztés	377 szó	1131 szó	1131 szó	1131 szó
lektorálás	344 szó	1032 szó	1032 szó	1032 szó

A résztvevők maguk dönthettek a használt eszközökről, – éppúgy végezhatték a feladatot szövegszerkesztőben, mint fordítástámogató szoftver használatával; egyaránt használhattak papíralapú és gépi szótárt – formai kikötésként csupán annyi utasítást kaptak a kompetenciák összemérhetősége érdekében, hogy kerüljék a gépi fordítomotorok használatát. Ezenfelül korlátlan idő állt rendelkezésükre mind a fordítás, mind az utószerkesztés, mind pedig a lektorálás elvégzéséhez.

KUTATÁSI MÓDSZEREK

A pilotkutatás feltáró jellegű, kvalitatív kutatás formájában valósult meg. A résztvevők által produkált szövegeket az ELTE országos szakfordítói vizsgáinak kiértékeléséhez használt hibatipológiája alapján vizsgáltam (Szabari in Klaudy, 2005), azonosítottam a hibákat, majd a kategorizálást követően az így kapott adatokat a könnyebb feldolgozás érdekében Excel-fájlokba rendezve elemeztem. A hibatipológia a következő felosztás szerint készült:

Nagy hibának számítanak a következők:

- (1) Megértési hiba: félrefordítás, értelmetlen szószerinti fordítás, határozatlanság (pl. több változat megadása), kihagyás, a szövegkohézió és szövegkoherencia súlyos megsértése, logikai sorrend, ok-okozat stb. megváltoztatása, hozzáfűzés stb.,
- (2) Durva, a nyelvtudás szintjét megkérdőjelező nyelvtani hiba: alapvető ragozási, szórendi, mondat szerkesztési stb. hibák,
- (3) Terminológia: szakszövegek fordításánál a szakszókincs, a terminológia ismeretének feltűnő hiánya,
- (4) Feltűnő, súlyos helyesírási és központoszási hibák, pl. földrajzi vagy egyéb tulajdonnevek helytelen írása, nagy- és kis kezdőbetű helytelen használata, külön- és egybeírás következetesen helytelen használata,
- (5) Műveletlen, iskolázatlan nyelvhasználat, az írásbeli kommunikációban szerzett gyakorlat egyértelmű hiánya, az olvashatatlan kézírás, a feltűnően csúnya külalak.

Kis hibának minősülnek a következők:

- (1) Kisebb, nem értelemzavaró, szószinten javítható megformálási hiba,
- (2) Kisebb, nem értelemzavaró nyelvtani hiba,
- (3) Kisebb, egyszer előforduló, a mondat értelmét nem megváltoztató központoszási vagy apróbb helyesírási hiba. (Szabari in Klaudy, 2005: 81–82)

A kutatásomban a fenti hibatipológiát annyi eltéréssel alkalmaztam, hogy a kis hibák kategóriáját két továbbival bővítettem a nagy hibák kategóriáinak megfelelően, így a szöveg szempontjából kevésbé jelentős, az olvasó megértését jelentősen nem befolyásoló terminológiai hibák (4) képeztek egy további kategóriát, a kis megértési hibák (5) pedig egy másikat. Ezenkívül két lényeges változtatást hajtottam végre: a szakfordítói vizsgák kiértékelésével ellentétben a vizszatérő hibákat minden megjelenés alkalmával külön hibának számítottam, leképezve ezzel a piaci gyakorlatot, hiszen a lektornak valós megrendelés esetén kötelessége minden előforduláskor javítani az egyes hibákat, ellenkező esetben mulasztást követ el. Kutatásom szempontjából ez a változtatás lényeges információt is hordozhat az egyes résztvevők kompetenciájáról, ugyanis így fény derülhet arra, hogy adott hiba esetén performanciahibával (egyszeri előfordulás) vagy kompetenciahibával (többszöri előfordulás) (Pál, 2015) állunk-e szemben.

További lényeges változtatás volt, hogy a hibák súlyozása nem 10 kis hiba = 1 nagy hiba arányban történt, hanem úgy, hogy a kis hibák egyes, a nagy hibák ötös szorzót kaptak, ahogy az az MQM Core hibatipológiában is szerepel, hiszen magas hibaszám esetén a nagy hibák száma határozza meg a tényleges minőséget (ld. Borsiczki & Robin, 2025) az egyes szövegtermékekben.

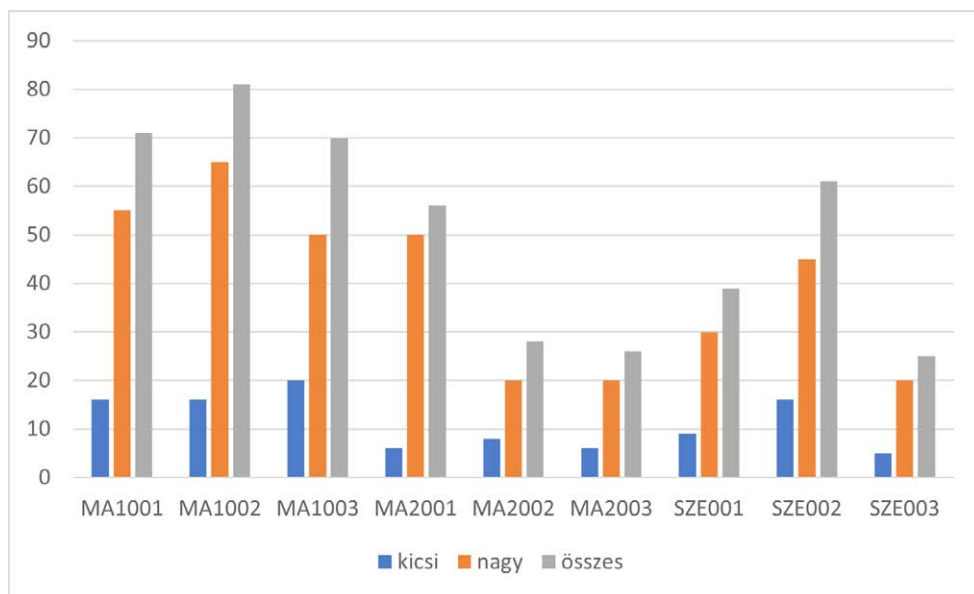
EREDMÉNYEK

Az eredmények ismertetését az egyes szövegekben azonosított hibák számának leírásával kezdem, külön ábrát szentelve a fordított (1. ábra), az utószerkesztett (2. ábra) és a lektorált (3. ábra) szövegeknek, majd rátérek azok egymáshoz viszonyított elemzésére (4. és 5. ábra), végül pedig (a 6. ábra és a 7. ábra segítségével) részletesebb betekintést nyújtok az utószerkesztett és a lektorált szövegek hibáinak alakulásáról az egyes hibakategóriák elemzésével.

Az 1. ábrán az egyes résztvevők által fordított szövegekben azonosított hibák számát vetettem össze. Az eredmények kiértékelése során azt tapasztaltam, hogy a három résztvevői kategória közül az MA1-es hallgatók által készített fordításokban található a legtöbb hiba. Megállapítottam tehát, hogy az MA1-es résztvevők fordítási teljesítménye kevésbé erős, mint akár az MA2-es, akár az SZE résztvevőké – ebből következik, hogy a fordítási kompetencia a képzésnek köszönhetően egyértelműen javul – utóbbi két kategória azonban vegyes képet mutat, ami magyarázható a résztvevők alacsony számával. Erre vonatkozóan érdemes további vizsgálatot végezni több résztvevővel, így egyértelművé válhat az a feltételezésem, miszerint az utóbbi két kategória résztvevőinek teljesítményében is kimutatható különbség.

1. ábra

A fordított szövegekben azonosított hibák száma

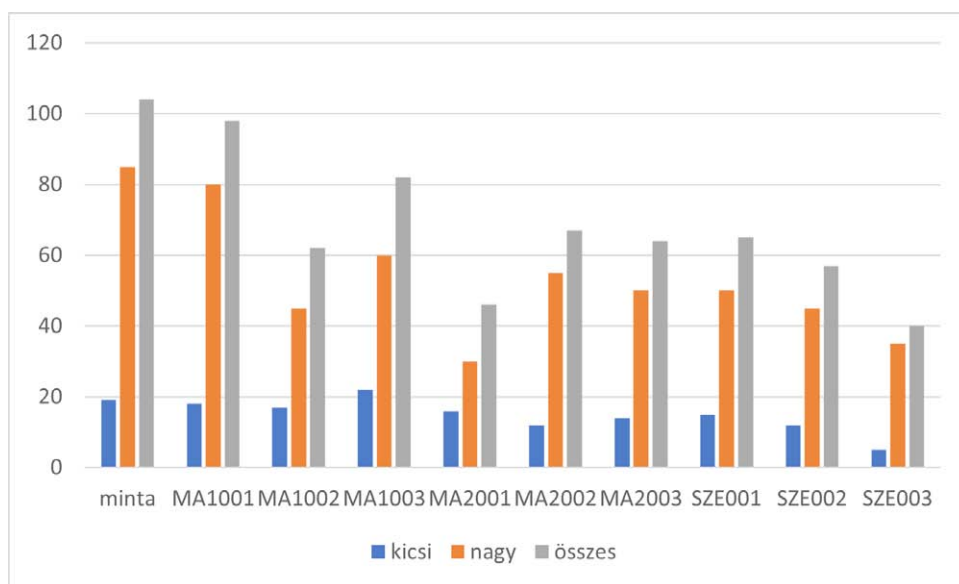

A 2. ábrán az egyes résztvevők által utószerkesztett szövegekben azonosított hibák számát vettem össze. Akár a fordítások ellenőrzése során, itt is azt tapasztaltam, hogy a három résztvevői kategória közül az MA1-es hallgatók által készített szövegtermékekben található a legtöbb hiba, bár az utószerkesztési kompetencia vizsgálata valamivel homogénebb eredményt mutat. Feltételezhető, hogy további, több résztvevő bevonásával végzett vizsgálattal igazolható az MA1-es hallgatók és a másik két kategória utószerkesztési kompetenciája között mutatkozó különbség, és esetleg az utóbbi két kategória között is jobban kirajzolódhat.

Az egyértelműen látszik, hogy mind az összes hiba száma, mind pedig a nagy hibák száma minden résztvevő esetén csökkent az eredeti szövegben azonosított hibák számához képest, ám a kis hibák tekintetében akad egy kivétel: az MA1003-as résztvevő által utószerkesztett szövegben hárommal több kis hibát azonosítottam, mint az eredeti szövegben (22 vs. 19), és egyébként is feltűnő, hogy a kis hibák száma a legtöbb résztvevőnél nem csökkent jelentős mennyiségben – bár fontos megjegyezni, hogy ez nem abból fakad, hogy az eredeti szövegben található hibák jellemzően érintetlenek maradtak, hanem számos olyan esetet azonosítottam, ahol egy beavatkozás következtében kerül újabb kis hiba a szövegbe, míg más hibák eltűnnek a javítás során. A lektorált szövegek javításakor nem tapasztaltam, hogy bármely résztvevő több kis hibát hagyott volna maga után, mint amennyi eredetileg a szövegben volt.

2. ábra

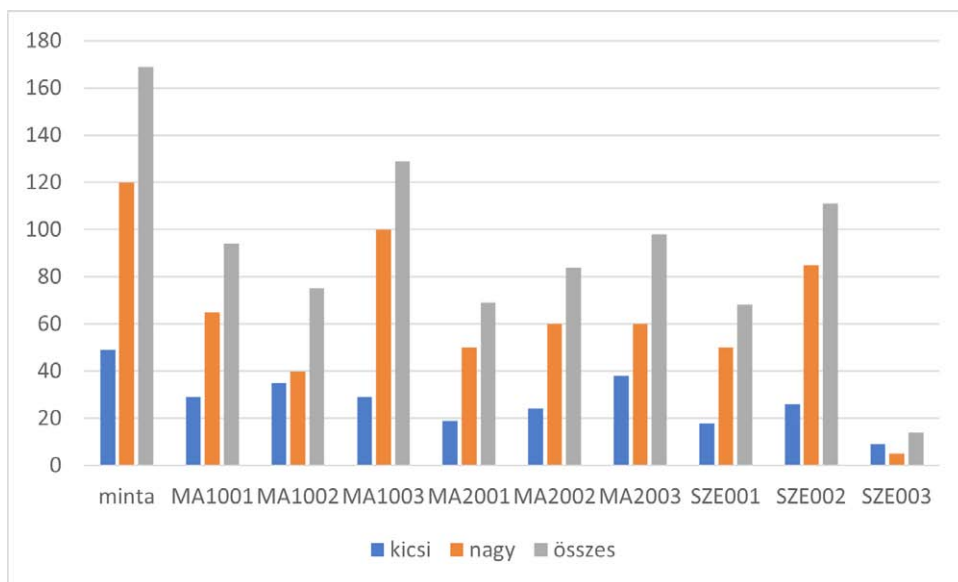
Az utószerkesztett szövegekben azonosított hibák száma

A 3. ábrán az egyes résztvevők által lektorált szövegekben azonosított hibák számát vetettem össze. A korábbiakban vizsgáltakhoz képest itt meglehetősen vegyes kép tárult elém; az ábrán látható, hogy egyik kategória sem különül el érdemben a többitől. A lektorálási kompetencia vizsgálata során megállapítottam, hogy a nagy hibák szempontjából középmezőnyt képviselőknél a nagy hibák súlyozott aránya 40 és 60 közé esik. Ettől ketten felfelé (85 és 100), míg egy résztvevő lefelé (5) tér el. Emellett feltűnő az is, hogy a lektorálási kompetencia terén az összesített hibák eloszlása szélesebb skálán mozog, mint az utószerkesztési kompetencia esetén (és – amint az lentebb az olvasó elé tárom –, ezt tapasztaltam a két kompetencia százalékos összehasonlítása során is). A legkevesebb hibát produkáló SZE003 kódú résztvevőnél 14 (súlyozott) hibát azonosítottam, míg a legtöbb hibát tartalmazó szövegben (MA1003 produktuma) 129 (súlyozott) hibát, az előbbinek több mint kilencszeresét. Ezzel szemben az utószerkesztett szövegek esetén ezek az arányok úgy alakultak, hogy a legtöbb, 98 db súlyozott hibát tartalmazó szövegben több mint kétszer annyi hibát azonosítottam, mint a legkevesebb, 40 db súlyozott hibát tartalmazó szövegben. Noha – amint arra a módszertani fejezetben kitértem – a két eredeti szöveg nem azonos mennyiségű hibát tartalmazott, ez önmagában nem indokol ekkora különbséget e téren. Ebben a vonatkozásban ugyancsak érdemes lenne további kutatások vonatkozó eredményeit megvizsgálni.

3. ábra

A lektorált szövegekben azonosított hibák száma

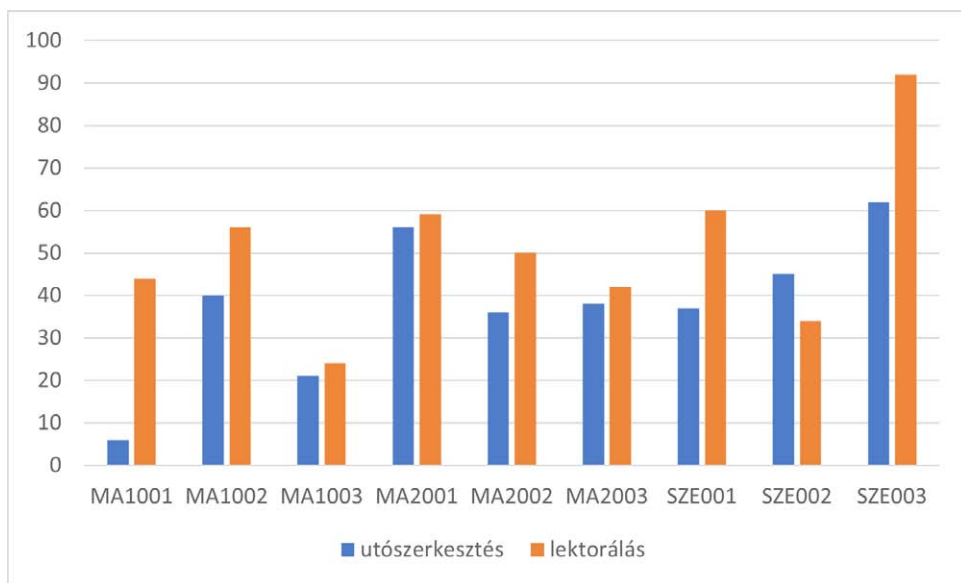

Amint az a fentiekben bemutatott ábrákból kiderül, a lektorált szövegekben (2. ábra) jelentősen több hibát azonosítottam, mint az utószerkesztett szövegekben (3. ábra). Ennek egyik oka lehet a nem megfelelő szövegválasztás, tekintve hogy – amint azt a korpusz bemutatásánál tárgyaltam – a lektorálásra kiadott szövegben majd másfélszer annyi súlyozott értékű hibát azonosítottam, mint az utószerkesztésre kiadottban. Annak érdekében, hogy a két kompetencia összevethető legyen, először kifejeztem százalékban a résztvevők által azonosított és megszüntetett hibák számát, majd összevetettem azokat. Ennek eredményét szemléltettem a 4. ábrán, amely bemutatja, hogyan viszonyul egymáshoz egy-egy résztvevő utószerkesztési és lektorálási kompetenciája. Megfigyelhető, hogy egy kivétellel (SZE02) minden résztvevőnek a lektorálási teljesítménye jobb, bár az egyes résztvevők két-két kompetenciája közötti különbség eltérő: 3%-tól 38%-ig terjedő skálán mozog. Fontos megjegyezni, hogy bár MA1001 produkálta a legnagyobb különbséget a két kompetencia között, a többi résztvevőhöz viszonyítva az ő jobb lektorálási teljesítménye sem számít kiemelkedőnek, az utószerkesztési teljesítménye pedig határozottan gyengébb a többi résztvevőénél. Sőt kell még ejtenünk SZE002 esetéről, aki egyedülálló módon látszik erősebb utószerkesztési, mint lektorálási kompetenciával bírni, bár esetében vélhetően inkább beszélhetünk a lektorálási kompetencia fejletlenségéről – elképzelhető, hogy a kirívóan rosszul sikerült lektorálása mögött a számára nem megfelelő szövegválasztás vagy egyéb tényező áll –, mindenesetre róla már a korábbiakban megállapítottam, hogy a gyakorló szakemberek kategóriában résztvevők közül kirívóan nagy számú hibát azonosítottam az általa lektorált szövegben. Ez azért érdekes, mert ezáltal erősen torzul a szakemberek kategóriájának átlagos lektorálási kompetenciája – amit tovább torzít SZE003 mindkét feladat kapcsán

tapasztalt feltűnően erős kompetenciája –, bár az átlagszámítást tanulmányom a csekély számú résztvevő miatt egyébként nem teszi lehetővé.

4. ábra

Hibák számának százalékos csökkenése

Ugyancsak fontos megjegyezni, hogy elképzelhető, hogy a lektorálásra kiadott szövegben jelen lévő hibák nagyobb mennyisége befolyással volt az egyes résztvevők produktumára, és azonos hibaszám esetén markánsabb különbséget tapasztalhattunk volna a két kompetencia között, mert egy gyengébb minőségű szövegben található több hiba azonosítása és kijavítása nagyobb kognitív erőfeszítést tesz szükségessé. Az azonban így is kirajzolódik, hogy a kutatásban résztvevők körében jellemzően a lektorálási kompetencia az erősebb, illetve hogy a két minőségbiztosítási eljárás nem feltétlenül azonos hatékonyságú. Amennyiben ez a megállapítás további bizonyítást nyer, abból arra is következtethetünk, hogy nagyobb hangsúlyt szükséges fektetni az utószerkesztési kompetencia fejlesztésére (mind a fordítóképzés során, mind pedig a szakemberek önfejlesztése során) és/vagy a lektorálást – mint az utószerkesztésnél hatékonyabb minőségbiztosítási eljárást – érdemes előnyben részesíteni a fordítói gyakorlatban, legalábbis azokban az esetekben, ahol a minőség valóban kulcskérdés, illetve tudomásul kell vennünk, hogy valóban minőségi végterméket csak lektorálással érhetünk el (Olgyay-Fekete et al., 2024), az utószerkesztés ezzel közel sem egyenértékű. Fontos ismét hangsúlyozni, hogy mivel tanulmányom csak tendenciák feltárását teszi lehetővé, ezt a feltételezést szintén további kutatásokkal szükséges igazolni.

További érdekességgént tárult elénk az a jelenség, hogy a legerősebb (62%) és a leggyengébb (6%) utószerkesztési kompetencia között 56% különbséget tapasztaltam, míg a lektorálás esetén

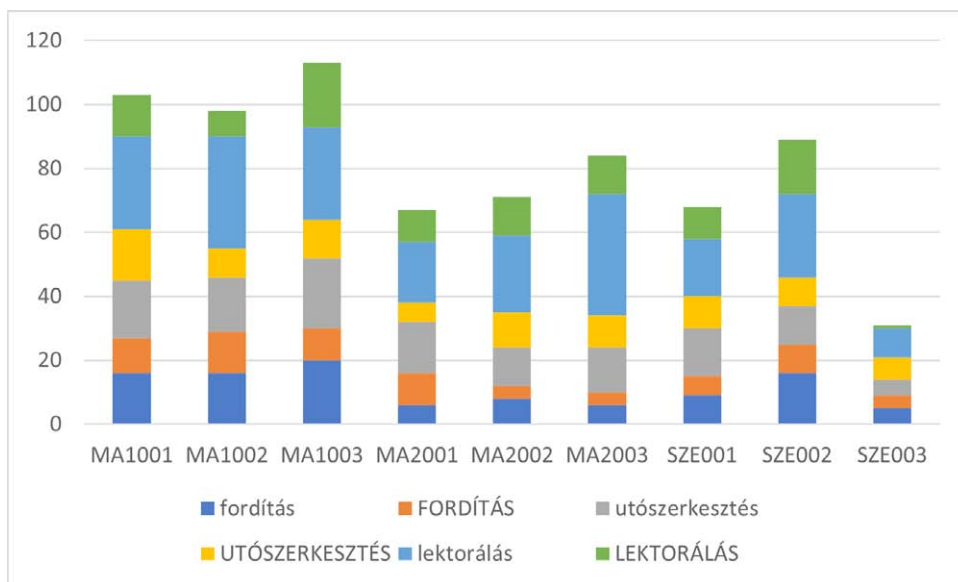
a legerősebb (92%) és a leggyengébb (24%) kompetencia közötti különbség 68%. Szélesebb skálán látszik tehát mozogni a résztvevők lektorálási teljesítménye, mint az utószerkesztési teljesítménye. Minthogy ez az adat már a százalékosított arányokat fejezi ki, itt nincs jelentősége az eredeti hibaszámok közötti eltérésnek.

Az 5. ábrán halmozottoszlop-diagramban összesítve szemléltetem az egyes résztvevők által fordított, utószerkesztett és lektorált szövegekben azonosított hibákat – ez mintegy összevont verziója az 1–3. ábrának. Az ábrán a *fordítás* a kis fordítási hibákat, a *FORDÍTÁS* a nagy fordítási hibákat jelzi. Látható, hogy akár a fordításokban azonosított hibák esetén, az MA1-es hallgatók kompetenciája összesítve is elkülönülni látszik a másik két kategóriától, tehát a fordítóképzés eredményes a kompetenciafejlesztés szempontjából, és bár az MA1-es résztvevők különböző feladatok során vizsgált kompetenciái változó fejlettségűek, úgy tűnik, az egyes kompetenciákat összesítve sem erősebb a kompetenciájuk a másik két kategória résztvevőinél, tehát a kompetenciák terén talán nem elmondható, hogy kompenzálják egymást.

Látható az is, hogy jellemzően a kis hibák száma magasabb az egyes kompetenciák esetén adott résztvevőnél, ugyanakkor – bár nem jellemző – előfordul olyan eset, hogy egy résztvevő esetén adott kompetencia vizsgálatánál (ld. MA2001 fordítás és SZE003utószerkesztés) több nagy hibát azonosítottam, mint kis hibát.

5. ábra

A fordított, az utószerkesztett és a lektorált szövegekben azonosított hibák száma összesítve

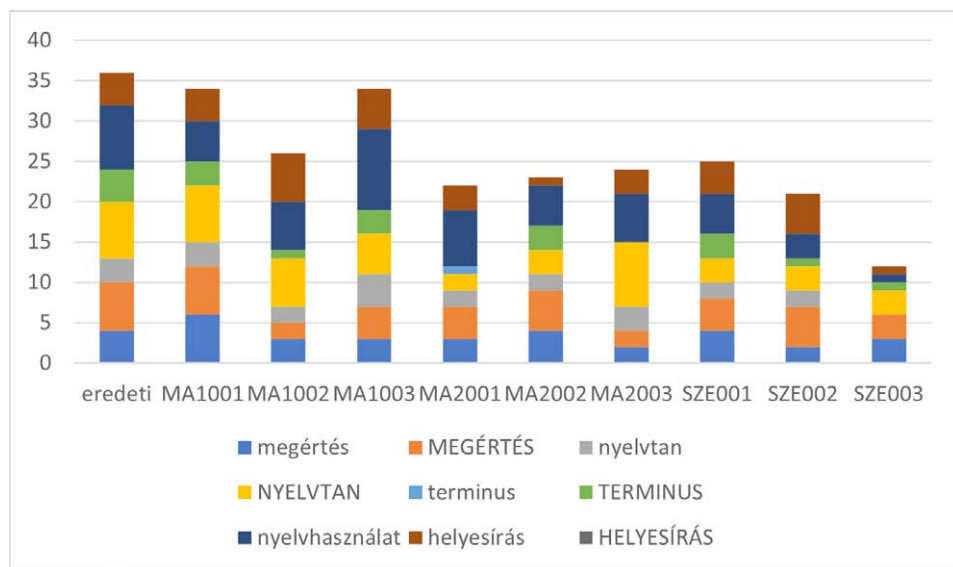

Érdemes még szót ejtenünk az egyes hibakategóriák alakulásáról; ezt a 6. és a 7. ábrán szemléltetem, és csak az utószerkesztés és a lektorálás esetén vizsgáltam ezeket (nem súlyozott adatokkal, minthogy a fordítás esetén a feladat jellegéből fakadóan eredetileg nem volt hiba a szövegben).

Az első oszlopban feltüntettem az eredeti szövegekben található hibák számát, így ahhoz viszonyítva értelmezhető az egyes résztvevők produktuma.

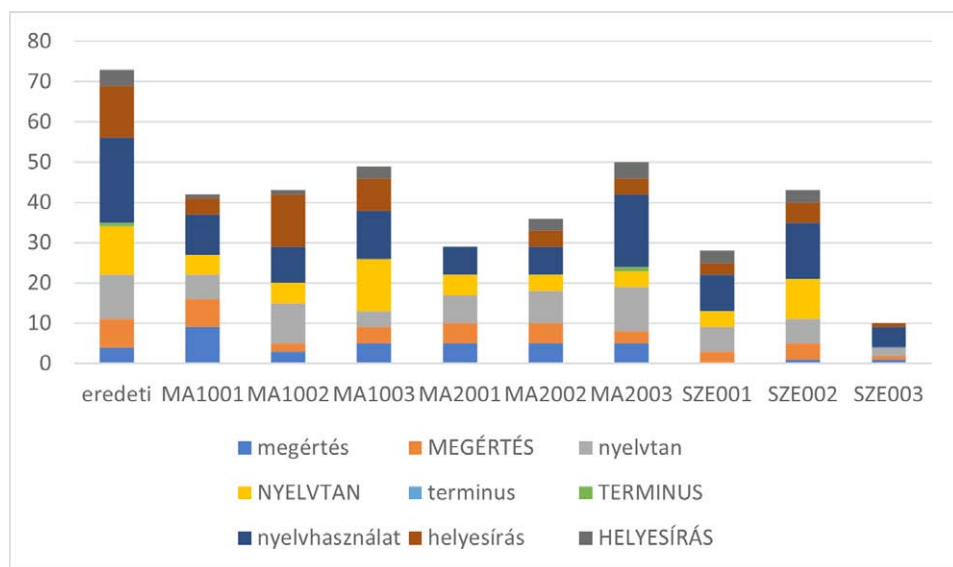
6. ábra

Utószerkesztés – hibák hibakategóriáinként

7. ábra

Lektorálás – hibák hibakategóriáinként

A gépi fordítómotorok által produkált szövegekre általában jellemzőek az anyanyelvi beszélő számára szokatlan megfogalmazások (*nyelvhasználat*) és a nyelvtanilag helytelen szerkezetek (*NYELVTAN*). Esetünkben is ezekben a kategóriákban, valamint a megértést jelentősen befolyásoló hibák (*MEGÉRTÉS*) kategóriájában azonosítottam a legtöbb hibát az utószerkesztésre kiadott szövegben. Az előbbi két kategória érdekessége, hogy mindkettő esetén akad példa olyan résztvevőre (MA1003 és MA2003), akinek a produktumában több hibát azonosítottam az eredetileg a szövegben találhatóénál. Ez a *nyelvhasználat* kategóriával kapcsolatban nem volt elmondható a lektorálás esetén, ahol a leggyengébben teljesítő résztvevő (MA2003) produktumában is hárommal kevesebb hibát azonosítottam, mint az eredeti szövegben – míg nagy nyelvtani hibák esetén akadt olyan résztvevő, akinek a lektorálásában eggyel több hibát azonosítottam, mint az eredetiben. Az utószerkesztés vizsgálata során tapasztalt jelenség egyértelműen fakadhat abból, hogy a látszólag értelmes gépi fordítások valójában jellemzően olyan szófordulatokkal tarkítottak, melyek az anyanyelvi beszélő számára szokatlanul csengenek vagy éppen az adott kontextusban megértést csorbító jelentéssel bírnak (pl. *képzési börtön, nyitottak fel*).

Feltételezésem szerint, ahogy minimális fordításról beszélhetünk (Heltai, 1999), úgy a minimális utószerkesztés is létező jelenség, hiszen gyakran maga a gépi fordítás is egy minimális fordításnak felel meg, a gépi fordítómotor produktuma ugyanis sok (de nem minden) esetben még éppen elfogadható fordításként kínálkozik, bár a fordítómotor részéről vitatható a gyenge minőség mögötti szándékosság – amely tényező Heltai szerint a minimális fordítás sajátja. Nem úgy az utószerkesztő részéről, aki gyakran nagy mennyiségű, a rendelkezésre álló idővel nem arányban lévő szöveggel dolgozik. Ezt a jelenséget figyelhetjük meg a *which are meant to help prisoners prepare for release* szegmens és gépi fordítása (*amelyek célja, hogy segítsék a foglyokat a szabadulásra*) esetén. Szemben a fordítómotorral a humán fordító vélhetően nem követte volna el ezt a *MEGÉRTÉS* kategóriájú hibát. Éppen ezért az utószerkesztő részéről éberséget és odafigyelést igényel ez a látszólag értelmes, ám jelen kontextusban meglehetősen félrevezető szegmens.

A nagyobb kognitív erőfeszítést igénylő utószerkesztés (Eszenyi & Robin, 2024) vonatkozásában elmondható még, hogy a *TERMINUS* és a *HELYESÍRÁS* kategóriák kivételével minden kategóriában akadt olyan résztvevő, aki az eredeti hibaszámnál nagyobbat produkált. Érdekesség, hogy míg az MA1-es résztvevők mindegyike elkövette ezt valamely hibakategória esetén, az MA2-es résztvevőknél kettő, míg az SZE résztvevőknél csak egy. Ebből a szempontból MA1003 bizonyult a legproduktívabbnak; ő három kategóriában (*nyelvtan, nyelvhasználat, helyesírás*) is több hibát hagyott a szövegben, mint amennyit talált – ám összesítve még így sem az ő utószerkesztési kompetenciája bizonyult a leggyengébbnek a résztvevők közül. E tekintetben ugyan csak érdekes volna látni, milyen eredményeket tárna elénk egy kibővített kutatás.

A lektorálás során a *megértés* kategóriájú hibák terén tapasztaltam a legtöbb résztvevőnél a hibaszám-növekedés jelenségét. Érdekesség, hogy mindkét szövegben négy *megértés* kategóriájú hibát azonosítottam, és míg az utószerkesztés esetén egy résztvevőnél nőtt az eredetinél nagyobbra ez a szám, lektorálás esetén öt résztvevőnél, és az ebből a szempontból a leggyengébben teljesítő résztvevő (MA1001) produktumában több mint kétszer annyi hibát (9) azonosítottam, mint az eredetiben. Megemlítendő még SZE002 esete: az általa fordított szövegben azonosított

tam a legtöbb (5) *megértés* kategóriájú hibát, ám nála sem az utószerkesztés, sem a lektorálás javítása során nem azonosítottam az eredetinel magasabb hibaszámot ebben a kategóriában. Feltételezhető, hogy ennek alakulása az adott szöveg jellegétől is függ.

Megemlítenéd még a *helyesírás* kategória, amelynek kapcsán azt tapasztaltam, hogy bár a lektorálás terén azonosított eredeti (13) hibánál egyik résztvevő produktumában sem maradt ennél több, akadt egy résztvevő (MA1002), akinél – noha a hibák „átalakultak” – a számuk változatlan maradt, és ennek ellenére sem ő volt a leggyengébb lektorálási kompetenciával bíró résztvevő, sem a kategóriáján belül (MA1), sem pedig az összes résztvevő figyelembevételével. Az egy-egy kategóriában tapasztalt gyengébb kompetencia tehát nem jelenti önmagában azt, hogy az adott vizsgált kompetencia is gyenge – az egyes kategóriák kompenzálni tudják egymást, bár érdemes megjegyeznünk, hogy ezt valamelyest befolyásolhatja a hibák súlyozása is, hiszen esetünkben például a nagy hibák nagyobb súlyozással esnek latba. Amint azt az utószerkesztési kompetencia elemzésénél ismertettem, a kis hibák összesített számát vizsgálva az utószerkesztés vonatkozásában egy résztvevőnél tapasztaltam hibaszámnövekedést, míg a lektorálásnál nem derült fény ilyesmire. Akárcsak a többi megállapításom esetében, úgy itt is elmondható, hogy érdemes lenne további kutatásokkal igazolni az általam tapasztalt jelenséget.

ÖSSZEFOGLALÁS

A jelen tanulmányban elsőéves és másodéves fordító és tolmács mesterszakos hallgatók, valamint gyakorló fordítók fordítási, utószerkesztési és lektorálási kompetenciáját hasonlítottam össze angol–magyar nyelvirányban. Arra a kérdésre kerestem a választ, hogy azonos mértékben fejlődnek-e a nyelvi szakemberek vizsgált kompetenciái.

Eredményeim azt mutatják, hogy az elsőéves fordítóhallgatók vizsgált kompetenciái kevésbé fejlettek a másik két kategória kompetenciáinál. Igaz ez az egyes kompetenciákra külön-külön és összesítve is; a képzésnek köszönhetően azonban egyértelműen fejlődnek a kompetenciák. Ugyancsak fontos megállapítás, hogy jellemző az utószerkesztési teljesítménynél erősebb lektorálási teljesítmény – bár az eltérés mértéke résztvevőnként változó. Arra is fény derült, hogy a vizsgált kompetenciák fejlődése valóban nem párhuzamos: az erős fordítási teljesítményhez társulhat például gyenge lektorálási teljesítmény. Ugyanakkor akad példa olyan résztvevőre, aki mindhárom kompetencia terén erős készségekről tett tanúbizonyságot. Végezetül megemlítenéd, hogy az egyes hibakategóriákban tapasztalt gyengébb kompetencia nem jelenti önmagában azt, hogy az adott vizsgált kompetencia is gyenge, mivel adataink arra utalnak, hogy az egyes hibakategóriák kompenzálni tudják egymást.

Eredményeimből általánosítható következtetések mindazonáltal nem vonhatók le, a résztvevők csekély száma és a korpusz nagysága inkább tendenciák kirajzolódását tették lehetővé, amelyeket azonban érdemes lenne a kutatás több résztvevővel és nagyobb korpusssal való megismétlése során igazolni. Hasznos lehet a jövőben szaknyelvi szövegek és/vagy más nyelvpárok alkalmazásával megismételni a kutatást, valamint érdekes kutatási irányként kínálkozik annak feltárása is, hogy a gyakorló szakemberek kategórián belül kimutatható-e mérhető

különbség a tapasztalati évek számával arányosan. Emellett figyelemre méltó következtetések ígérését hordozza egy olyan kutatás is, amely során egyazon szövegen végzett utószerkesztések és lektorálások eredményei kerülnének összevetésre.

IRODALOM

- Borsiczki, L., & Robin, E. (2025). Gépi fordítómotorok teljesítményének vizsgálata különböző szaknyelvi szövegek alapján. *Fordítástudomány*, 27(2), 71–101. <https://doi.org/10.35924/fordtud.27.2.4>
- do Carmo, F., & Moorkens, J. (2020). Differentiating Editing, Post-editing and Revision. In M. Koponen, B. Mossop, I. S. Robert & G. Scocchera (Eds.), (2021). *Translation Revision and Post-Editing*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003096962-4>
- Eszenyi, R., & Robin, E. (2024). Ezt hívják itt „utószerkesztésnek”? Uniós fordítók a neurális gépi fordítás szerepéről. *Alkalmazott Nyelvtudomány Különszám*, 2024(3), 58–77. <http://dx.doi.org/10.18460/ANY.K.2024.3.004>
- Hansen, G. (2008). The speck in your brother's eye – the beam in your own. Quality management in translation and revision. In G. Hansen, A. Chesterman, & H. Gerzymisch-Arbogast (Eds.), *Efforts and Models in Interpreting and Translation Research* (255–280). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.80.19han>
- Heltai, P. (1999). Minimális fordítás. *Fordítástudomány*, 1(2), 22–32.
- Horváth, P. I. (2009). *A lektori kompetencia. Doktori értekezés*. ELTE BTK.
- Klaudy, K. (2005). A fordítási hibák értékelése az életben, a képzésben és a vizsgán. *Fordítástudomány*, 7(1), 76–84.
- Koponen, M. (2015). How to teach machine translation post-editing? Experiences from a post-editing course. In *ACL Anthology. Proceedings of the 4th Workshop on Post-editing Technology and Practice*. October 30–November 3, 2015. <https://aclanthology.org/2015.mtsummit-wptp.1.pdf>
- Makkos, A., & Robin, E. (2012). Fordítói műveletek a kompetencia függvényében. In K. Horváthné Molnár, A. Sciacovelli (Eds.), *Az alkalmazott nyelvészet regionális és globális szerepe: alkalmazott nyelvészeti kutatások az EU magyar elnökség évében. A MANYE kongresszusok előadásai 8.* (305–318). MANYE–NYME.
- Nitzke, J., Hansen-Schirra, S., & Canfora, C. (2019). Risk management and post-editing competence. *The Journal of Specialised Translation*, 31, 239–259. <https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2019.185>
- Olgay-Fekete, J., Yang, Z. Gy., & Robin, E. (2024). Gépi fordítás, utószerkesztés és lektorálás – humán és gépi kiértékelés. *Alkalmazott Nyelvtudomány Különszám*, 2024(3), 135–151. <http://dx.doi.org/10.18460/ANY.K.2024.3.008>
- Olgay-Fekete, J., & Robin, E. (2025). A nyelvi közvetítők szakmai és tudományos háttere. *Fordítástudomány*, 27(1), 82–102. <https://doi.org/10.35924/fordtud.27.1.5>
- Orozco, M., & Hurtado Albir, A. (2002). Measuring Translation Competence Acquisition. *Meta*, 47(3), 375–402. <https://doi.org/10.7202/008022ar>
- Pál, I. (2015). *Interferencia jelenségek a szintaxis területén az olaszul tanuló magyar középiskolások és főiskolai hallgatók dolgozatainak tükrében. Doktori disszertáció*. ELTE BTK. <https://doi.org/10.15476/ELTE.2015.157>

- Rico, C., & Torrejón, E. (2012). Skills and profile of the new role of the translator as MT posteditor. *Revista Tradumàtica: Technologies de la Traducció*, 10, 166–178. <https://doi.org/10.5565/rev/tradumatica.18>
- Robert, I. S., Remael, A., & Ureel, J. J. J. (2017). Towards a model of translation revision competence. *The Interpreter and Translator Trainer*, 11(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2016.1198183>
- Robert, I. S., Ureel, J. J. J., & Schrijver, I. (2022). Translation, translation revision and post-editing competence models: Where are we now? In G. Massey, E. Huertas-Barros, & D. Katan (Eds.), *The Human Translator in the 2020s* (44–59). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003223344>
- Robin, E. (2014). *Fordítási univerzálék a lektorált szövegekben. Doktori értekezés*. ELTE BTK.
- Robin, E. (2017). A lektorálás oktatásának kérdései a szakfordítóképzésben. In M. Kóbor, & Zs. Csikai (szerk.), *Iránytű az egyetemi fordítóképzéshez. A kompetenciafejlesztés új fókuszai* (89–106). Kontraszt.
- Robin, E. (2018). A Classification of Revisional Modifications. In I. Horváth (Ed.), *Latest Trends in Hungarian Translation Studies* (155–163). OFFI–ELTE.
- Robin, E. (2022). *Egy lektorképzés margójára*. ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék.
- Robin, E., Gabányi, R. R., & Tóth, B. F. (2025a). Thriving in the language industry: Career path survey of translator and interpreter graduates. *Across Languages and Cultures*, 26(S), 110–139. <https://doi.org/10.1556/o84.2025.01102>
- Robin, E., Tóth, B. F., & Gabányi, R. R. (2025b). Képzés és gyakorlat: fordítók és tolmácsok a nyelvi közvetítői iparban. *Fordítástudomány*, 27(2), 41–70. <https://doi.org/10.35924/fordtud.27.2.3>
- Sulyok, K. (2023). Kérdőíves felmérés a fordítói, a lektori és az utószerkesztői kompetencia megítéléséről a fordítóiparban. *Fordítástudomány*, 25(2), 34–57. <https://doi.org/10.35924/fordtud.25.2.3>
- Szabó, Cs. (2024). Szakfordítók technológiai kompetenciája a digitális korban: fókuszban a gépi fordítás és a mesterséges intelligencia. *Porta Lingua*, 2024 (4), 33–47. <https://doi.org/10.48040/PL.2024.2.4>
- Szlávik, Sz. (2022). A gépi fordításhoz kötődő alapvető terminusok, definíciók és a közöttük lévő ellentmondások. *Fordítástudomány*, 24(1), 87–103. <https://doi.org/10.35924/fordtud.24.1.6>
- Teixeira, C. (2020). Revising computer-mediated translations. In B. Mossop, J. Hing, & C. Teixeira (Eds.), *Revising and Editing for Translators. Fourth Edition*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315158990>

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

- 7/1986. (VI. 26.) MM rendelet a szakfordító és tolmácsképzés megszervezésének feltételeiről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98600024.mt>
- ELIS Research. (2026). European Language Industry Survey (2025). Trends, expectations and concerns of the European language industry. <https://elis-survey.org/wp-content/uploads/2026/03/ELIS-2026-Report.pdf>
- EMT Expert Group. (2017). Competence Framework. https://commission.europa.eu/system/files/2018-02/emt_competence_fw_2017_en_web.pdf
- EMT Expert Group. (2022). Competence Framework. https://commission.europa.eu/news/updated-version-emt-competence-framework-now-available-2022-10-21_en
- EN 15038 2006 Translation Services – Service Requirements. <http://qualitystandard.bs.en-15038.com>

eTransFair. (2018). Szakfordítói kompetenciaprofil.

<https://etransfair.inyk.bme.hu/rolunk/szellemi/szakforditoi-kompetenciaprofil>

Hunnect. (2021). A Hunnect 2021-es felmérése a gépi fordítás elfogadottságáról és trendjeiről a szakfordítók körében – összefoglaló. <https://hunnect.com/wp-content/uploads/2021/12/Hunnect-Felmeres-a-gepi-forditasrol-2021.pdf>

ISO 17100:2015 Translation services – Requirements for translation services.

<https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:17100:ed-1:v1:en>

ISO 5060:2024 Translation services – Evaluation of translation output – General guidance.

<https://www.iso.org/standard/80701.html>

ISO 9001:2008 Quality management systems – Requirements.

<https://www.iso.org/standard/62085.html>

MQM Core hibatipológia. <https://themqm.org/the-mqm-typology/>